

Wereldvermaarde natuurkunstenaar Robert Bateman: „De mooiste dingen in het leven zijn niet langer gratis” Tienden voor een instant-pudding

Z'n penseel kwast voor de aardbol miljoenen dollars bij elkaar. Prins Bernhard loonde hij vanwege diens inzet voor flora en fauna met een doek van een agressieve grizzlybeer in woest kolkend water – een allegorie op de bedreigde natuur. De Canadese schilder Robert Bateman uit zijn zorg over de instant-pudding-levensstijl en pleit voor het geven van tienden. „De mooiste dingen in het leven zijn niet langer gratis”.

Door W. H. Smith

Robert Bateman – Bob voor vrienden – is een man om naar te luisteren. Op doorreis naar een safari in Tanzania bezoekt de 63-jarige Canadees met vrouw en kinderen de kunsttentoonstelling „Leven tussen Land en water” in Slot Zeist. Voor een van zijn tien schilderijen – „Waterput en ooievaars, Sieburzyn”, waarvoor liefhebbers 9500 gulden neer moesten tellen – openbaart hij zich als een krachtig voorstander van de natuurbescherming en een kritisch beschouwer van de westerse wereld.

Samen met 31 andere kunstenaars portretteerde hij, op uitnodiging van de Artists for Nature Foundation en het Wereld Natuur Fonds, vorig jaar de vallei van de Biebrza-rivier in Polen. Bateman heeft zich inmiddels ontdaan van das en colbert – de rode bretels steken mooi af tegen zijn blauwe overhemd – en vertelt ontspannen met hij kwijt wil. „We kunnen veel leren van de boeren langs de Biebrza. Daar zie je geen afvalbergen en milieuverontreiniging zoals in de rest van de wereld. Als we deze inheemse bevolking een kans geven, krijgt de natuur daar ook een kans”.

Basiskennis

Veel mensen zijn hun verbondenheid met de natuur kwijt. „Zelfs de moderne ecologieprofessor mist de basiskennis en de vaardigheid die de bush-mensen in de Kalahari of de aboriginals in Australië nu nog hebben. Een tiener in de Panambos van Borneo kent zesduizend planten. Zesduizend! Waarvan er vele zelfs door wetenschappers nog niet beschreven zijn”.

Met z'n ezel reist de natuurschilder de hele wereld af. Oost-Afrika liet een onuitwisbare indruk bij hem achter. „Het is een van de meest spectaculaire stukken op aarde. Een paradijs voor groot wild. Zover je oog reikt, zie je duizenden dieren. Wildebeesten, giraffen, een kudde olifanten. Ze leven volledig hun eigen leven. Ze hebben ons niet nodig. Zo moet de wereld vroeger zijn geweest. Of het de Hof van Eden is.”

Hier beleef ik soms de natuur in optima forma. Het moment bij voorbeeld dat een groot roofdier zijn prooi pakt. Het

opwindendste dat ik de afgelopen jaren heb meegemaakt was een cheetah die een Thompson-gazelle ving. Dat vond ik wat zeg, maar het kan ook te maken hebben met een primitief gevoel. Het raakt iets diep binnenin me en het heeft een grote invloed op me. Net zoals de visarend die ik onlangs bij m'n huis op een vis zag duiken; ik was teleurgesteld dat hij mij hapte”.

Uitgangspunt

In zijn geboortestad Toronto studeerde Robert geologie en beeldende kunst. „Ik heb er nooit aan getwijfeld of ik schilder zou worden. Dat ik er m'n brood mee zou verdienen, had ik echter niet kunnen denken”, zegt de man, wiens penseelvragen soms 100.000 gulden opbrengen. „De negen-tot-vijf-mentaliteit is mij vreemd. Werk en vrije tijd zijn voor mij één. Tot nu toe heb ik gedaan wat ik wilde. Ik schilder wat ik mooi vind, of waar ik me zorgen over maak. Dat is mijn artistieke uitgangspunt”.

Zijn werk is verpletterend echt. Een neushoorn is een neushoorn. Zo, dat je het Afrikaanse stof op zijn rug zou willen afkloppen. Als je dicht bij zijn orka's staat, voel je hun uitgepufte adem op je wang. Bateman stoort zich niet aan de kritiek dat zijn doeken te veel op foto's lijken. „Ik wil de verfstuctuur niet zien. Ik wil de structuur van de natuur zien. Daarom werk ik met dunne acrylverf. Bij elk stukje natuur, of het nu een weids landschap, een stukje boomschors of een dier is, gaat een wereld voor me open. Het is opwindend om een bizonkop te verkennen. Met al die bulten en holten. Ik behandel het als een landschap”.

Kale stronken

Ook in zijn woning op Salt Spring Island, een eilandje voor de nuijge westkust van Canada, ziet de globetrotter de afbraak van de ongerepte wildernis met lede ogen aan. Daar schilderde hij zwarte olieslachten, een rob verstrikt in een drijfnet en kale boomstronken. Wat het laatste betreft, z'n atelier biedt een triest uitzicht op de massale houtkap op Vancouver Island.

„Die kaalkap herinnert me aan het geschoren hoofd van een kampevangene.

Clear-cut is de Noordamerikaanse manier om de zaken aan te pakken. Met groot materieel wordt alles vernietigd. Als pubers zitten ze op een bulldozer. Levensgevaarlijk! Of ons kroost hier ooit hout zal kunnen hakken, is de vraag. Is dit goed rentmeesterschap of goede bosbouw? Of is het luiheid en hebzucht?”

Een oerwoud in Alaska is voor een belachelijk bedrag van de aardbodem gevaagd. De bomen die ons, Canadezen, toebehoorden zijn met grof verlies verkocht. De houtkap kostte daar 200 miljoen dollar, maar bracht niet meer op dan 2,5 miljoen. De Japanners kochten het hout ver beneden de marktwaarde. Zij bewaren de boomstammen vijftig jaar lang in koud, zout water. Als appeltje voor de dorst. Is dit geen dulle manier van zaken doen?”

Eeuw van dynamiet

Ondertussen weigert de Canadese overheid de „spotted owl” op de Rode Lijst te zetten. Bateman: „Zou het tengere vogeltje officieel bedreigd verklaard worden, dan zouden er veel zaken in het regenwoud onmiddellijk verboden moeten worden. En dat kan natuurlijk niet! De dwaze houtkap bedreigt nu het uiltje, maar betekent ook onze ondergang”.

De twintigste eeuw was in zijn ogen een eeuw van dynamiet. „In elke betekenis van het woord. Flitsend, explosief en verwoestend. De laatste vijftig jaar gaf meer vernietiging van onze natuurlijke en menselijke rijkdom te zien dan daarvoor. Wij kunnen ons niet redden met het excuus „We wisten niet wat we deden””.

Duurzaam oogsten is het trefwoord voor de toekomst, meent Bateman. „Houtkap op beperkte schaal zou veel zinvoller zijn. Ons hout moeten we zo duur mogelijk verkopen. Het liefst als hoogwaardige producten en niet als ruwe boomstammen. Voordat we het onderste uit de kan bij elkaar moeten schrapen, zouden we onze broekriem moeten aanhalen en onze levensstijl moeten veranderen. Hoe afhankelijk zijn we niet van plastic verpakkingen en al dat chemische spul!”

Het maakt het leven bijzonder geriefelijk. Het lijkt allemaal mooi en prettig,

● Robert Bateman en een van zijn Poolse acrylschilderijen. „We kunnen veel leren van de boeren langs de Biebrza”. Montagefoto RD

maar het zal ons doden. We hebben er een troep van gemaakt. Dat doen we overigens nog steeds”.

Doorhollen

„De meren van Quebec, Ontario en Michigan zien er perfect uit. Kristalhelder water. Ze gaan echter langzaam dood. Of ze zijn al dood. Zure regen. De Canadese overheid gaf mij opdracht om het bruiloftscadeau voor prins Charles en lady Diana te schilderen. Het werd een koppeltje „loons” in Killarney Provincial Park. Ijsduikers, mijn lievelingsvogels. Het schilderij is tot 6 september in het Vancouver Museum te zien. Maar het is de vraag of de komende generatie het prachtige venrenkleed van deze watervogels in het echt nog kan bewonderen.”

M'n moeder en vader hadden kanker. Ze dronken altijd uit Lake Ontario. Ik weet niet of er een verband bestaat. Ze denken dat ze met het lozen van chemicaliën goedkoop bezig zijn, maar vergeten dat het leven peperduur is!

De huidige planeet lijkt voor een groot deel op een instant-pudding. Laat me je beschrijven wat een instant-pudding is: glad, zoet, vlug klaar en uitermate praktisch. Het is er in vele smaken, maar allemaal kunstmatig. Kunstmatige vanillesmaak, chocoladesmaak, frambozesmaak en ga zo maar door. Het gros van de mensheid heeft inmiddels een instant-pudding-levensstijl. Alles gaat snel. Snelle veranderingen ten behoeve van het gemak. In een stormloop holt men door. De wereld lijdt aan de twintigste-eeuw-ziekte. Het doorhollen zo hard men kan, is een van de kwalen”.

Noord-Amerika wordt tegenwoordig bevolkt door een nieuwe mensensoort, gecreëerd in de jaren vijftig en zestig, aldus de wildlife-artist. „Ik hoop dat ze in Europa nog schaars is. Het is een nieuw ras dat „Homo sapiens teenager consumensis” heet. Deze mensen zijn bewust door de marketing gecreëerd als belangrijke doelgroep en dit is bijzonder lucratief gebleken.”

De zeer kleinschalige landbouw heeft door de eeuwen heen geen verstoringe invloed op het veenlandschap gehad. De waterstand is niet gereguleerd en de waterkwaliteit is goed. Hoe komt het dat deze natuurrijke dome – slechts 200 km van Warschau en minder dan 500 km van de kerncentrale in Tsjernobyl – daar kan bestaan, terwijl er in aangrenzende gebieden zo veel mensen wonen en er zo veel milieuvervuiling is? Gebrek aan geld, zegt schrijver-schilder Robin D'Arcy Shillcock. De moerasgebie-

den zijn eeuwenlang met rust gelaten, eenvoudigweg omdat niemand er belangstelling voor had. Nu heeft de overheid geen geld om de landbouw tot ontwikkeling te brengen, om grootschalige afwateringssystemen op te zetten, en de boeren hebben geen geld voor investeringen in machines, kunstmest of mankracht.

Het levende moeras wordt inmiddels voor Europa als een natuurlijk, maar ook als een cultureel erfgoed gezien. Daarom ontwikkelde het Nederlandse ministerie van landbouw in overleg met het WWF een beheersplan dat moet resulteren in de stichting van een Nationaal Park. Bij leven en welzijn zal prins Bernhard in mei 1994 het Biebrza Nationaal Park officieel openen.

N.a.v. „Leven tussen land en water”, door Robin D'Arcy Shillcock; uitgev. Inmerc, Wormer, 1993; 192 blz.; prijs tot 1 januari 69,95 gulden, daarna 89,95 gulden. Donateurs van het Wereld Natuur Fonds kunnen het boek bestellen door een gift van minimaal 65 gulden over te maken op giro 75 t.n.v. WNF Zeist, o.v.v. de titel.

Men zorgt ervoor dat deze soort zich anders dan anderen voelt. Je hebt speciale kleding nodig om erbij te horen, speciale schoenen die tweehonderd dollar of meer kosten, speciale auto's, eten en drinken, kleine spelletjes en speelgoed. Men traint deze soort al voordat ze kan praten via reclames en tekenfilmmpjes op de televisie. Echt waar. Hun ouders zetten de leden van deze soort in hun kinderstoeltjes voor de tv, omdat de televisie de gemakkelijkste babysitter ter wereld is. Je maakt miljoenen kleine verkoptjes. Hun moeder neemt ze mee als ze gaat winkelen en ze dreinen en zeuren om de dingen die ze op tv hebben gezien. Net zo lang tot ze krijgen wat ze willen hebben.

Intussen zijn we al in de tweede generatie beland. Je hebt ouders die zelf met de televisie zijn opgegroeid, die nooit naar een echt gezin hebben gekeken. Eigenlijk leeft niemand meer in gezinnen, maar in leeftijdsgroepen. Zo delen de heren reclamemakers je in. Of je wilt of niet. Tot aan oude mensen toe die in bejaardenhuizen worden gezet en daar tegenwoordig weer een „interessante” doelgroep vormen. Er komen immers steeds meer bejaarden. Ook voor hen worden er plannen ontwikkeld”.

De aarde is volgens Bateman niet in moeilijkheden, alleen haar huid. „Ik heb het dan over de zeeën, het land en de lucht. Die zijn zo teer en kwetsbaar. Ik zie de overbevolking en ons consumptiegedrag als de hoofdproblemen voor deze planeet. Iemand zei eens: „Als we de bevolking konden terugbrengen tot het aantal mensen in de achttiende eeuw met behoud van de techniek van de twintigste eeuw, dan zou iedereen kunnen leven als een aristocraat”.

Wij, Amerikanen en Europeanen, maken slechts 15 procent van de wereldbevolking uit. We gebruiken echter 85 procent van de grondstoffen. Wat gebeurt er als de rest van de wereld haar deel op zal eisen? Dat begint nu te komen. Reden waarom er zo veel stress en spanningen op de aardbol zijn. Kun je je een wereld voorstellen waarin elke Chinese een auto heeft? Ze praten daar nu over en een koelkast in elk huis. Wat betekent dat niet voor de ozonlaag?”

Minder kwistig

De oplossing ligt volgens de Canadees in de menselijke geest en zal nooit in de technologie of in economische structuren te vinden zijn. „De wereld is nóg prachtig. Is nog niet helemaal een puinhoop. Ik kan geen genoeg nemen met de bijbelse voorspelling dat de slijtage van de aarde niet te keren is. Wij zijn verantwoordelijk voor ons doen en laten. De mensheid zal bij voorbeeld de hoeveelheid afval moeten reduceren. Dat vraagt een verandering van mentaliteit. Minder kwistig leven. Ik wil niet op het graf van m'n kinderen gedanst hebben.”

Waarom besteden wij zo weinig geld aan alternatieve energie en aan milieubescherming? Waarom wordt er op dat gebied bijna geen onderzoek gedaan? Het moet toch mogelijk zijn dat de meeste wereldburgers kunnen koken met zonne-energie?

Laren we teruggaan naar de christelijke gewoonte om tienden te betalen. Tien procent van ons inkomen voor de planeet aarde. Ik ben lid van twintig, dertig natuurbeschermingsorganisaties. Mijn vrouw Birgit betaalt elk jaar al die kleine rekeningen. Waarom? Omdat de beste dingen in het leven niet langer gratis zijn. Dat waren ze vroeger wel. Schone lucht, water, het gezang van de vogels. Tegenwoordig zijn ze ontzettend duur, maar nog steeds veel goedkoper dan ze in het jaar 2000 zullen zijn. Daarom moeten we nu snel geld gaan besteden aan schone lucht, water, het vogelgezag en aan alles wat daarvoor nodig is – nu het nog relatief goedkoop is. Ja, eigenlijk is het een koopje! Kun je je voorstellen wat onze kinderen voor dit alles zullen moeten betalen? Iedereen zou bereid moeten zijn om de nodige opofferingen te doen, zodat zij kunnen overleven”.

Meer dan dertig kunstenaars uit zestien landen sopten twee weken lang door de moerassen langs de Biebrza en Narew. Doel: natuurpubliciteit voor een uniek wetland vlak bij de Russische grens. Resultaat: een boek en een expositie met Poolse elanden, ooievaars, otters, buidelmeezen en roerdompen.

Door W. H. Smith

De creatieve samenwerking werd door Artists for Nature Foundation (ANF) in het voorjaar van 1992 georganiseerd, met steun van het internationale World Wide Fund For Nature (WWF). De 32 kunstenaars bivakkerden in het gehucht Waniewo, een primitief dorp met niet meer dan veertig boerderijen.

Er ontstonden zo'n 2000 olieverfschilderijen, aquarellen, etsen, hout- en keramieksculpturen, voor het grootste deel op locatie gemaakt. Daaruit is een selectie gemaakt voor het boek „Leven tussen Land en Water”. Foto's van Fred F. Hazelhoff geven bovendien een impressie van

Kunstenaars schetsen kabbelend moeras- en dorpsleven langs Biebrza en Narew Natuurpubliciteit voor Poolse Amazone

het knusse dorpsleven en van de kunstenaars in actie. Zowel deze opnamen als de 250 gepubliceerde kunstwerken zijn nog tot 19 september in Slot Zeist te bewonderen.

Het ene kunstwerk zal meer aanspreken dan het andere, maar dat is een kwestie van smaak. Bepalend is met welke intentie, met welke gedrevenheid alle kunstenaars ter plekke werkten: ze wilden de aandacht van overheden en het publiek vestigen op dit stuk natuurschoon in Noordoost-Polen. De Nederlander Charles Donker verwoordt het zo: „Ik hoop dat het landschap niet verandert; met mijn werk probeer ik in ieder geval iets bij te dragen aan haar behoud. Meer kan ik niet doen”.

Bijzonder waardevol zijn de memoires van de wildlife artists, die vloeiend door

de tekst zijn verweven. Aardig bij voorbeeld hoe een Pools vrouwtje zich meent te moeten verontschuldigen als ze door Victoria Crowe wordt gecompimenteerd met haar handgemaakte sjabloonafdrukken op de muur: „Ja, behang is te duur”.

Voor Kim Atkinson waren de twee weken in Waniewo te kort: „Ik kon niet veel anders dan overal langsrennen”. In het boek staat een „foute” afdruk van haar hout-sneede „Ola op het erf van Sokol”. Commentaar van de kunstenaar uit Wales: „Pas nadat ik het had afgedrukt, realiseerde ik me dat ik vergeten was het hele ding om te draaien! En nu kan ik maar niet beslissen of het zo wel goed is, of dat ik het hele geval opnieuw moet snijden. Het is een grote plaat multiplex (75 bij 180 cm, WHS), en

dat is heel lastig in huis – ik snij het dan ook buiten. Natuurlijk is het effect heel anders nu links en rechts verwisseld zijn”.

Als zoogdierliefhebber had ik graag de reactie van Vadim Gorbakov willen lezen, toen hij op een wolvenfamilie stuitte. Als enige slaagde de Rus erin een wolvijn met zes welpen te schilderen. Wel meldt hij zijn ontmoetingen met een bever – waarbij hij zelf in het water tuimelde – en een elandkoe en haar twee kalveren. Prachtige aquarellen!

Gebrek aan geld

„Leven tussen Land en Water” is behalve een fraai natuurkunst-kijk- en leesboek, ook een bijzonder document. De kleurige uitgave bevat relevante informatie over de verschillende landschapstypen, over het kabbelende leven in de dorpjes, en

over de schoonheid en diversiteit aan planten en dieren in dit voor Europa unieke wetland. In de toeristenfolder wordt het de Poolse Amazone genoemd. Een begrijpelijke vergelijking als je de luchtfoto's in het boek bekijkt: het ziet er zeer „Amazonisch” uit.

De zeer kleinschalige landbouw heeft door de eeuwen heen geen verstoringe invloed op het veenlandschap gehad. De waterstand is niet gereguleerd en de waterkwaliteit is goed.

Hoe komt het dat deze natuurrijke dome – slechts 200 km van Warschau en minder dan 500 km van de kerncentrale in Tsjernobyl – daar kan bestaan, terwijl er in aangrenzende gebieden zo veel mensen wonen en er zo veel milieuvervuiling is? Gebrek aan geld, zegt schrijver-schilder Robin D'Arcy Shillcock. De moerasgebie-

den zijn eeuwenlang met rust gelaten, eenvoudigweg omdat niemand er belangstelling voor had. Nu heeft de overheid geen geld om de landbouw tot ontwikkeling te brengen, om grootschalige afwateringssystemen op te zetten, en de boeren hebben geen geld voor investeringen in machines, kunstmest of mankracht.

Het levende moeras wordt inmiddels voor Europa als een natuurlijk, maar ook als een cultureel erfgoed gezien. Daarom ontwikkelde het Nederlandse ministerie van landbouw in overleg met het WWF een beheersplan dat moet resulteren in de stichting van een Nationaal Park. Bij leven en welzijn zal prins Bernhard in mei 1994 het Biebrza Nationaal Park officieel openen.

N.a.v. „Leven tussen land en water”, door Robin D'Arcy Shillcock; uitgev. Inmerc, Wormer, 1993; 192 blz.; prijs tot 1 januari 69,95 gulden, daarna 89,95 gulden. Donateurs van het Wereld Natuur Fonds kunnen het boek bestellen door een gift van minimaal 65 gulden over te maken op giro 75 t.n.v. WNF Zeist, o.v.v. de titel.